

ČESKÉ PRÁVO

ČASOPIS SPOLKU NOTÁŘŮ ČESKOSLOVENSKÝCH

ŘÍDÍ PROF. DR. EM. SVOBODA S KRUHEM REDAKČNÍM.

VYCHÁZÍ KAŽDÝ MĚSÍC MIMO ČERVENEC A SRPEN. — REDAKCE A ADMINISTRACE V PRAZE-II. ŽITNÁ UL. Č. 4b — PŘEDPLATNÉ ROČNĚ 40 Kč I S POŠTOVNÍ ZÁSILKOU — JEDNOTLIVÉ ČÍSLO 4 Kč.

ROČNÍK XI.

V PRAZE, V LISTOPADU 1929.

ČÍSLO 9.

Emil Svoboda:

Fideicommissum eius quod supererit.

Svěřenské nástupnictví jest instituce beze sporu dobrá a praktická. Bude často jedinou cestou, kterou zůstavitel může nastoupit, aby na jedné straně nepřešel mlčením blízkou osobu, kterou chce mít dědicem (zejména pozůstalého manžela), ale na druhé straně, aby zabezpečil zůstavený majetek pro jinou osobu, jejíž budoucnost mu leží na srdci — nebo i pro ideové účely, jimž chce svým jménem přispěti bez podstatné újmy dědicovy.

Naproti tomu nelze přehlédnouti, že svěřenské nástupnictví znamená pronikavé omezení disposiční moci dědicovy. Majetek zůstavený se mu skutečně jen svěřuje. § 613 mu přiznává jen »omezené vlastnictví s právy a povinnostmi požívatelskými. Od požívatele se liší fiduciář jen tím, že je přece jen čekatelem t. j. může se státi plným vlastníkem, zmaří-li se podmínka, na níž závisí, zda právo nástupnickovo stane se skutkem.

Zůstavené jmění je dědici svěřeno. Podstata nesmí býti porušena — jen užitky a požitky řádně získané jsou jeho. Ale poměrem důvěry je svěřenské nástupnictví jen do jisté míry. Neboť nad zájmy nástupnickovými bdí soud. Zřizuje se na účet dědicův soupis jmění substitučního (§ 92 č. 4. patentu); ustanovuje se opatrovník, jde-li o zájem nástupníků dosud nezrozených § 77 č. 3; movité jmění se zajišťuje (pokud zůstavitel jinak neustanovil nebo pokud se toho nástupníci nezřeknou); jde-li o nemovitosti, zapisuje se svěřenské nástupnictví do pozemkové knihy zároveň se vkladem vlastnictví pro dědice (§ 158 pat.). Budou tu také zřejmé obtíže při nutných nebo užitečných nákladech na věc substituční. Náklady takové ponese dědic v těch mezích jako požívatel, kdežto náklady přesahující povinnosti požívatelovy půjdou na účet podstaty jmění svěřeného (§§ 511—520, § 613 o. z.) Bude tu však třeba zejména pamatovati na § 517! Fiduciář může ovšem majetek substituční zeiziti i zatížit — se svolením nástupnickovým; ale jinak jen s omezením šu 442 (posl. věty), tedy vlastně jen »quoad fructus« (§ 507 srv. s § 1257, § 85 knih. zák.). Svolení »nástupnickovo« pak bude svolením opatrovníka a opatrovnického soudu v případech § 77 č. 3 patentu, nebo jindy svolením vrchnoporučenským, půjde-li o osoby nesvéprávné.

Uvážíme-li to všechno, pochopíme, že v některých případech bude zůstavitel veden snahou, zbaviti fiduciáře těchto omezení a nepřiležitostí, zejména, bude-li míti

k němu skutečnou a plnou důvěru. Vyjádří svou vůli ustanovením svěřenského nástupnictví, ale zároveň dá fiduciáři pro dobu života právo, svobodně nakládati užitky i podstatou jmění svěřenského. Pak se vytvoří zvláštní poměr právní, nazvaný »fideicommissum eius quod supererit«.

V literatuře není sporu o tom, že svěřenské nástupnictví ve zbytek zůstaveného jmění jest možno, ač o tom občanský zákon mlčí. Uvésti možno zejména: Ehrenzweig — System II. B str. 435, Krčmář — Právo dědické str. 41 č. 6, Unger — Erbrecht § 48 al. 3, ale zejména výmluvně a jasně o věci pojednává Pfaff-Hoffmann Commentar str. 252. VII a str. 257. Tam se praví:

»Z dějin redakce plyne, že se na fideicommissum eius quod supererit nehledělo snad jako na věc nepraktickou, nebo dokonce, která by se měla odstranit, nýbrž že se mělo za to, že v tomto směru není potřebí zákonných předpisů.« V poznámce 58 upozorňuje se na to, že § 613 má povahu dispositivní, a že zůstavitel při svěřenském nástupnictví může práva z něho pramenící libovolně omeziti nebo rozšířiti. Na tomto místě pak polemizuje s Kiszlingerem (G. Z. 1864 Nr. 83), který ve slovech závěti: »Pozůstalý manžel stanež se nejprve neomezeným vlastníkem, ale pak ...« neviděl fideicommissum eius quod supererit, nýbrž prostý případ svěřenského nástupnictví, a praví: »Hůře nemůže býti výkladem porušena ne nesprávně, nýbrž úplně jasně vyjádřená poslední vůle«.

Na stránce 257 IV. téhož díla pak se praví: »Za uvážení stojí ještě otázka, zda v případě pochybnosti má se míti za to, že tu jest fideicommissum eius quod supererit, čili nic. Pro odpověď zápornou dalo by se uvést, že takové ustanovení obsahuje úchylnku od pravidla, výjimku. Ale jelikož prosté fideicommissum eius quod supererit není ustanovení neobvyklé, není nikterak na pováženou, zdůrazní-li se správně slova »o případě pochybnosti«, zodpověděti otázku kladně — ano zdá se, že tato odpověď je dána šem 614«. A tento paragraf, který ukládá vykladači ustanovení substitučního, aby v pochybnosti rozhodl se pro výklad, kterým by svoboda dědicova, nakládati zděděným majetkem, sníse méně než více byla omezena, není ustanovení nahodilé. Je spíše konkrétním výrazem jednoho z myšlenkových základů občanského zákoníka.

Co do právních účinků je věc neméně jasná. Dědic, omezený ustanovením svěřenského nástupnictví na

zbytek, nemůže zásadně o jmění svěčenském pořídit na případ smrti. Neboť je nástupce v příčině zbytku předem ustanoven. E h r e n z w e i g na uvedeném místě sice připouští i takovou možnost, že by zůstavitel fiduciáři ponechal dokonce volnost, zda chce nebo nechce pro případ své smrti ke zbytku pozůstalosti povolati toho, jenž v substitučním ustanovení jest určen. Pak by měl čekatel nárok jen na to, co mu snad dědic pro případ své smrti ze jmění substitučního ponechá, neurče jiného dědice. Ale tu by už celé substituční ustanovení nemělo více smyslu, než vyslovení zůstavitelova zhola nezávazného přání.

Odmyslíme-li si takový — trochu výstřední případ, zbude pravidelné fideicommissum eius quod supererit s tím účinkem, že fiduciář nemůže o substitučním přání pořídit na případ smrti, ale v právním nakládání mezi živými nikterak není omezen.

Rozhodnutí nejv. soudu č. 5756 sbírky Vážného jde tak daleko, že tvrdí naprosté splnutí jmění svěčenského se jméním dědicovým v případech, kdy jde o fideicommissum eius quod supererit. Podle toho má nastati i samostatný zánik pohledávek konsolidací, je-li dědic dlužníkem a substituční massa věřitelkou nebo naopak. Ale tu snad zašel nejvyšší soud poněkud příliš daleko.

Není pochyby o tom, že dědic může ze svého i ze substitučního majetku zaplatiti jakékoli dluhy, že tímto majetkem může po libosti nakládati. Ale přes to musí jmění substituční zůstatí massou oddělenou a zjištěnou soupisem. P f a f f - H o f m a n n na uv. místě praví: »Soupis musí i tu býti zřízen, aby se jednou vědělo, co pochází od prvotního zůstavitele; o povinnosti, zajistiti podstatu substituční, samozřejmě tu ani nelze mluvit.« E h r e n z w e i g dodává mimo to — a myslím že naprosto správně — že povinnost zajištění ani tehdy tu nebude (při fideicommissu eius quod supererit) když nástupníkem bude osoba nesvěprávná, osoba právnická (nebo osoba dosud nezrozená). U n g e r a podobně také P f a f f - H o f m a n n poskytují však nástupníku nárok na náhradu, kdyby držitel jmění, vázaného fideicommissum eius quod supererit zbavil se tohoto majetku způsobem dolosným.

Uhrnem možno říci, že ustanovení nástupnictví tohoto způsobu je se strany zůstavitele projevem skutečné důvěry ve fiduciáře, totiž důvěry, že bude jmění spravovati, a že je pokud možno nejlépe pro substituta zachová, aniž je třeba zajistiti toto chování zasahováním soudu, opatrovníka nebo sama substituta. Zůstavitel ustanovuje nástupníka, aby v každém případě byl předem určen druhý dědic toho jmění, jež prvému dědici na dobu života bylo svěčeno. Dlužno upozorniti na poslední větu § 608, podle něhož každá substituce fideikomissární — tedy i tato — v sobě zahrnuje substituci obecnou. Kdyby tedy zemřel fiduciář před zůstavitelem, nastoupí i v našem případě substitut na jeho místo jako dědic. Kdyby fiduciář přežil substituta, stane se jeho právo k masse substituční neomezeným — jako vůbec v každém případě zmaru podmínky substituční. Nejde tedy o opatření bezvýznamné. Není-li v zákoně pro ně zvláštního ustanovení, znamená to jen, že pro tento speciální případ úplně vystačíme, aplikujíce logicky ustanovení všeobecné.

Dr. Eduard Liska:

Transmise podle občanského zákona a její použití v praxi.

(Dokončení.)

A zase naopak: Po A zůstane aktiv za 20.000 Kč, pasiv 40.000 Kč, pozůstalost po B bude aktivní částkou 10.000 Kč (aktiv 20.000 Kč, pasiv 10.000 Kč). V tom případě se C pravidelně přihlásí za dědice jen po B a předlužené dědictví po A odmítne. Není však také vyloučeno, že by se s ohledem na možnost nového jmění, neb z jiných důvodů přec jen přihlásil k pozůstalosti po A, ovšem podmíněčně. Při správném provedení transmise obdrží v tomto případě věřitelé pozůstalosti po A 50% svých pohledávek, věřitelé po B plně uspokojení. Kdyby byly obě pozůstalosti smíšeny, obdrželi by jak věřitelé po A, tak i po B pouze $\frac{1}{3}$ svých pohledávek; byli by tedy věřitelé po A neprávem o $\frac{1}{3}$ svých pohledávek zkráceni, věřitelé po A by opět neprávem obdrželi o $\frac{2}{10}$ svých pohledávek více, a transmisář by nedostal nic, ač při správném provedení transmise by mu zůstalo čistých 10.000 Kč. Kdyby se však C v daném případě přihlásil k pozůstalosti po A bezpodmínečně, ručil by za dluhy z pozůstalosti po A i celým svým jméním, to jest i čistým podílem z pozůstalosti po B, a obdrželi by v tomto případě (předpokládajíc, že transmisář soukromého jmění nemá)

a) při správném provedení transmise věřitelé pozůstalosti po A $\frac{2}{3}$ svých pohledávek, věřitelé po B plně uspokojení, a

b) při smíšení obou pozůstalostí obojí věřitelé jen $\frac{1}{3}$ svých pohledávek.

Z těchto příkladů lze seznati, jak značný majetkový význam může míti způsob, jímž se transmise provádí, a jest proto tím významnější docíliti naprosto jednotného postupu při provádění transmise.

Zajímavý jest při řešení této otázky názor, který uvádí Klang ve svém komentáři k rak. obč. zák. vyd. 1927/1928 seš. 4 str. 41 a násl. Praví se tam mimo jiné: »Podal-li již transmitent B svoji dědickou přihlášku k pozůstalosti po A, jest jeho dědic C na tuto přihlášku vázán. Podal-li tedy B bezpodmínečnou dědickou přihlášku a jeho dědic se obává, že dluhy pozůstalosti po A by vyčerpaly nebo dokonce převyšovaly aktiva obou pozůstalostí, tu může buď pozůstalost transmitentovu zcela odmítnouti, anebo se podmíněčně přihlásiti. V druhém případě ručí věřitelům obou pozůstalostí do výše celkové sumy aktiv, a to oběma druhům věřitelů v totéž poměru. Věřitelé pozůstalosti po A nemají přednost před věřiteli pozůstalosti po B, oddělení obou pozůstalostních mas trvá jen do odevzdání pozůstalosti. Pakli zanechá B pozůstalost předluženou, může nastati zkrácení věřitelů pozůstalosti po A. Oni však mají možnost žádati za separatio bonorum podle § 812 o. o. z. a tím ono zkrácení od sebe odvrátiti.«

Tyto názory jsou správné však pouze v případě t. zv. nepravé transmise, to jest tehdy, podal-li již B k pozůstalosti svou dědickou přihlášku a pak zemřel, aniž se dědictví ujal. Jak jsem si již dovolil dovésti, nepokládám tyto případy za transmise v pravém slova smyslu, neboť zde transmitent svojí dědickou přihláškou projevil vůli dědictví po A přijmouti, tím svoji delaci zhmotnil a učinil dědictví po A součástí svého jmění; v tom případě jest ovšem správné, zařadí-li se